

**БЪЛГАРСКИЯТ УЧИТЕЛ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА
НА ОБУЧЕНИЕТО В ЕЛЕКТРОННА СРЕДА ОТ РАЗСТОЯНИЕ
В УСЛОВИЯТА НА COVID-19 ПРЕЗ МАРТ – АПРИЛ 2020**

проф. д-р Йонка Балтаджиева, Вера Георгиева
Бургаски свободен университет

**THE BULGARIAN TEACHER AND THE CHALLENGES OF DISTANCE
LEARNING IN A DIGITAL ENVIRONMENT DURING THE COVID-19
PANDEMIC IN THE PERIOD MARCH-APRIL 2020**

Prof. PhD Yonka Baltadzhieva, Vera Georgieva
Burgas Free University

РЕЗЮМЕ: В статията са представени резултатите от проведено анкетно проучване сред български учители за тяхната адаптация към обучение в електронна среда през март-април 2020 година. Обобщените и анализирани данни разкриват определени тенденции относно готовността на педагозите да проведат успешен учебен процес в новите условия.

Ключови думи: *обучение, учители, електронна среда, дистанционно обучение*

ABSTRACT: The article presents the results of a survey conducted among Bulgarian teachers in respect of their adaptation to distance learning in a digital environment during the COVID-19 pandemic in the period March-April 2020. The data summarized and analysed reveal certain trends as regards the teachers' readiness to manage successful learning/teaching in the new conditions.

Key words: *learning, teachers, digital environment, distance learning*

Въведение

На 13 март 2020 година в Република България бе обявено извънредно положение поради световна пандемия, предизвикана от вируса COVID-19. Настъпи рязка промяна в живота на обществото, неговата организация и неговото функциониране. Социалното дистанциране и социалната изолация се наложиха като основен начин за опазване и съхраняване на здравето и живота на хората. Настъпиха кардинални промени в дейността на основни социални сфери. Една от тях беше образователната система. Училищата и детските градини бяха затворени и физическото присъствие на децата в ученическия клас, в класната стая, заедно с учителите и съучениците беше отменено. Но обучението трябваше да продължи.

Тази ситуация постави българския учител пред огромно, невиджано предизвикателство, с много неизвестни, но едно беше сигурно – предизвикател-

ствата трябваше да бъдат посрещнати и по възможност преодолени. Наред със страха за живота и здравето на близките си, българският учител трябваше да се изправи пред едно ново професионално изпитание, като при това трябваше да запази своята емоционална и психична стабилност и да бъде все тъй жив и енергичен, имащ отговор на всички въпроси, отправени от родители и ученици. Вероятно това е бил много труден момент в професионалната история на всеки учител, в неговата индивидуална педагогическа практика. Трудността произхождаше не само от новия начин на работа, но и от общата атмосфера на неизвестност и страх. Българският учител прояви огромен героизъм, като за пореден път доказа на обществото, че „учител” не е професия, а призвание и се справи със своите нови задължения във виртуална образователна среда. *„Той всяка сутрин събираше своите ученици, по инициали, по гласчетата, по емотикони, и отново сред тревога и новини от кризисни щабове се абстрахираше от всичко и разказваше на децата си за Африка или Антарктида, за електричния ток или защитените територии, за доброто и злото и..... за това, че скоро всичко ще бъде наред. Да! Българският учител го направи“* (спомените на един учител).

В условията на извънредното положение, въведено от Правителството на Република България заради разпространението на коронавируса, се създадоха условия за продължаване на обучението на учениците от дома им, в дистанционна електронна среда. В първите дни на извънредното положение се работеше чрез Moodle, Learning Apps, Office 365, One Drive, Viber, Zoom, Messages, Messenger и други подобни приложения, които обаче имат своите особености и ограничения. Техният основен недостатък е, че не са защитени личните данни на учениците и самите ученици, включващи се със снимки и директни връзки в реално време.

На малко по-късен етап Министерството на образованието и науката предостави на училищата платформата Microsoft Teams (Майкрософт Тиймс), която е разработена специално за обучение в електронна среда и е защитена по отношение на регистрираните в нея ученици. Част от учителите и учениците срещнаха трудности при работата с нея, но повечето се справиха. До края на дистанционното обучение през март-април 2020 година преобладаващата част от обучаващи и обучаеми продължиха да работят в Google Classroom (Гугъл Класруум), който също беше много удобен и предлагаше необходимите условия за провеждане на обучение.

Тази нова форма на обучение показва много бързо своите предимства и недостатъци. В условията на дистанционно обучение учениците можеха да работят от всички краища на страната, но беше трудно проследяването на времето, в което те са реално активни (във връзка с особеностите на приложенията, които се използваша). Учителите също можеха да преподават от среда, различна от класната стая. Много екстрено трябваше да се преформатира начинът на преподаване, да се адаптира учебното съдържание и да се потърсят възможности да се поддържа жив интересът на учениците към ученето. В

процеса на обучението се включи електронно учебно съдържание за преподаване на нови уроци, за затвърдяване на наученото, упражнения, проверка и оценка на знанията.

Бяха изготвени кратки инструкции в последователни стъпки как ще се осъществява работата в електронна среда. Тези инструкции бяха публикувани във всяка родителска и ученическа група, с цел да се запознаят учениците и техните родители с начините, по които трябва да се регистрират в определените платформи и приложения. Всеки класен ръководител лично инструктира и при необходимост регистрира от разстояние свои ученици, които имаха известни затруднения. При установяването на платформата Майкрософт Тиймс, като единна и защитена среда за електронна работа, на ръководителите на компютърните кабинети във всяко училище в страната бяха изпратени от администраторите на Майкрософт Тиймс списъци с потребителски имена и пароли на всеки ученик. Бе разяснено и на родители, и на ученици, и на учители, че е желателно да се използва Майкрософт Тиймс като платформа, специално създадена за целта и единствената защитена среда за провеждане на учебен процес. Беше препоръчано да се използват електронните уроци на издателствата „Просвета” и „Клет”, сайтове на национални и чуждестранни музеи, библиотеки, интерактивни образователни платформи като Moodle, Learning Apps; Office 365, One Drive и онлайн тренажори. Така се постигна относително регламентиране на ОЕСР обучение в електронна среда от разстояние. Продължителността на работа пред електронните устройства с учениците бе съобразена с изискванията на Наредбата за хигиенните норми при работа с компютър на учащите се. На 15.03.2020 година (неделя) започна подготовката за първите часове в електронна среда, непозната, необичайна, носеща сама по себе си и плюсове, и минуси, и много неизвестни. Родителската общност подкрепи усилията на педагозите. Връзката с родителите, налягането на оценките, както и на учебния материал, се осъществяваше в електронния дневник на всяко училище – *Школо*. Първото временното седмично разписание на процеса на обучение беше в сила от 16.03 до 30.03.2020 година, след което се премина към утвърденото от държавните и местните институции официално седмично разписание.

Връзка с родителите в началото на обучението се осъществяваше почти по всяко време на денонощието, според това кой родител кога е намерил време и кога са възникнали трудности у него по даден въпрос. В първите седмици се откриха следните задачи, с които трябваше да се справят учителите (всички са в електронна среда): планиране на събрания; проверка на асайнмънти; даване на обратна връзка; нанасяне на оценки в електронния дневник *Школо*; изготвяне на графици за консултации и допълнителна подкрепа; изготвяне на файлове със специални задачи за учениците със СОП (с част от тях работата в електронна среда е невъзможна поради тежките им заболявания); изготвяне на файлове за качване в екипите; работа с електронна документация като класен ръководител; изготвяне на тестове (Forms, Moodle); за-

лагане на асайнмънти по екипи и предмети; отговор на родители, които вече са изпратили голям брой съобщения; изготвяне на дневен доклад, описващ работата по часове за деня – ежедневно; постоянна проверка на електронната поща за пристигащи нови и нови писма със заповеди, насоки, уведомления и други от РУО, МОН, РЗИ и т.н. за актуализация на обстановката; непрекъснатата връзка с ученици, които имат затруднения при ориентирането в платформата – качване на домашни, откриване на задания и други подобни; проследяване на социалния статус на учениците – изготвяне на списъци със семейства, които имат нужда от социалните пакети от помощи с облекчения и набор от хранителни продукти, които да им бъдат раздадени; проследяване здравния статус на учениците и семействата им и даване на отчетни доклади и обратна връзка за пострадали от пандемията – здравно, финансово или социално; изготвяне на актуални съобщения и качване в групите и в сайта на училището;

Променените условия поставиха пред професионалиста педагог проблеми, чието решаване изискваше от него освен висока академична подготовка, педагогически, дидактически и методически умения и компетенции, но и т.нар. трансверсални (преносими) компетенции. Именно те позволяват на учителя да се ориентира успешно в усложнената педагогическа реалност, като отчита цялото богатство от фактори, влияещи върху обучението, възпитанието и развитието на ученика.

Българският учител си даде ясна сметка за реалните си възможности в една силно стресираща среда, като се справи блестящо и като педагог, и като социален работник (защото и тази роля му бе вменена), и като психолог за своите ученици, и не на последно място като родител.

Целта на проведеното изследване е да се проучи степента и посоката на адаптивност на учителите към преминаване на обучение в нова среда и нова форма – дистанционно обучение в дигитална, електронна среда по време на извънредното положение, обявено в България през месеците март – април 2020 година. Новата форма на обучение, въведена в кратки срокове, постави на изпитание учителското съсловие. Успешността и резултативността на обучението се определяха не само от професионалната компетентност на учителите, но и от тяхната личностна, физическа и емоционална адекватност на промяната.

Инструментариум на изследването

Изследването е проведено чрез метода на анкетно проучване сред педагогически специалисти. Анкетната карта е изготвена от Вера Георгиева, учител в 16-то Средно бургаско училище, магистър по Детска и юношеска психология. Тя се състои от 18 въпроса, обединени в четири информационни панела:

- **характеристики на изследваните** по признаците **пол, възраст и годишните стаж** в системата на образованието;

- наличните **компетенции** на респондентите в областта на дистанционната форма на обучение и работа със съществуващи до този момент (март 2020 г.) платформи и приложения. Анализът и обобщението на данните очертава степента на подготвеност на учителите за тази форма на обучение към момента на екстрено преминаване към нея;

- възприеманите **личностни качества** (психични свойства на личността), които са оказали влияние при адаптирането на учителите към новата форма на обучение. Въпросите от този панел са с отворени отговори. Смесовият анализ и обобщението на свободните отговори, давани от респондентите, очертава значимите личностни характеристики, подпомогнали или затруднили адаптацията;

- преценка (мнение) за **ефективността** на обучението в новата среда, предимства и недостатъци, влияние върху авторитета на педагозите.

Организация и провеждане на изследването

Анкетната карта е изработена във виртуалното приложение Google forms (Гугъл формуляри), което дава много възможности за работа по подобен тип изследвания и достига максимално бързо до широката аудитория или група. В случая група учители от всички предметни области, от цялата страна. Отговорите на участниците в изследването са записани и запаметени по дата и час, и са достъпни по всяко време.

Анкетата е публикувана в няколко на брой затворени учителски групи - обединения „Учители по природни науки“, „Учители по математика, информатика и ИТ“, „Учители по хуманитарни науки“ и няколко други в социалните мрежи. В изследването доброволно се включиха 403 педагогически специалисти, мъже и жени, на възраст от 24 до 65 години, от малки, средни и големи населени места, съответно от малки и големи основни и средни училища.

Обща характеристика на участниците в изследването по възраст, пол и педагогически стаж

Възрастовото разпределение на участниците е следното:

- 20-30 г. – 14 участници;
- 30-40 г. – 65 участници;
- 40-50 г. – 183 участници;
- 50-60 г. – 131 участници;
- над 65 г. – 10 участници.

Средната възраст на участниците е 46 г. Преобладаващата възраст на учителите, които са попълнили анкетата, е между 40 и 60 години – почти 80%. 94,5% от респондентите са от женски пол.

Разпределението на участниците по педагогически стаж е следното:

- 0-10 г. – 107 участници;
- 10-20 г. – 81 участници;
- 20-30 г. – 166 участници;
- Над 30 г. – 49 участници.

В проучването са участвали учители с различен брой години стаж в системата на образованието, като най-многобройна е групата на тези с по-голям педагогически стаж, между 20 и 30 години. Средният стаж на анкетираните е 18 години. Това предполага, че те вече са изградени специалисти, натрупали достатъчен професионален опит и могат да дадат реална (макар и субективна) преценка на педагогическата ситуация в условията на преминаване към дистанционната форма на обучение през март-април 2020 година.

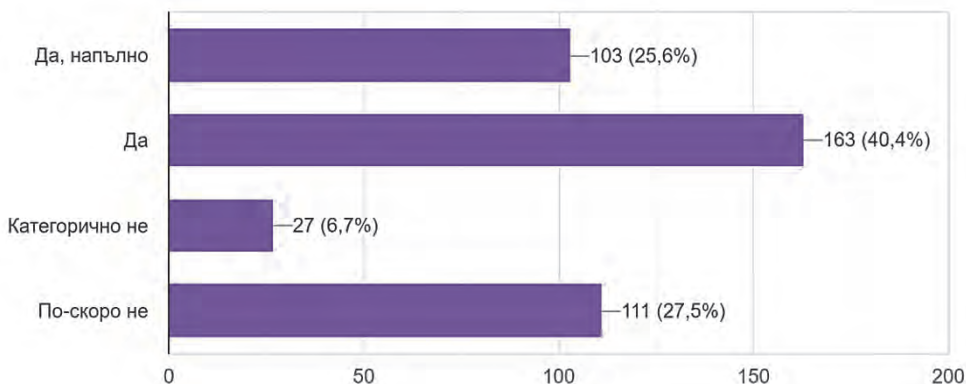
Анализ и обобщение на данните за степента на подготвеност на учителите за дистанционна форма на обучение към момента на преминаване към нея.

Обобщените резултати от отговорите на въпроса „Чувствахте ли се подготвен за обучение в електронна среда от разстояние?“ са показани на Графика 1.

Графика 1

**Чувствахте ли се подготвен за ОЕСР
(Обучение в електронна среда от разстояние)**

403 отговора

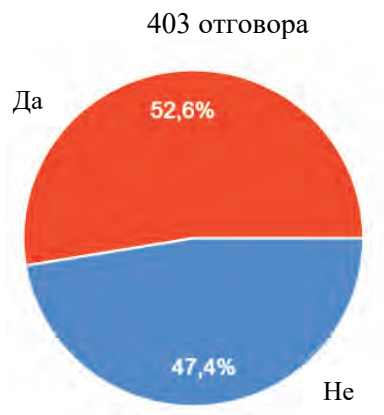
66% от участниците отговарят положително на този въпрос. 6,7% са категорични, че не са имали никаква подготовка, а почти 1/3 от участниците споделят, че са се чувствали по-скоро неподготвени за работа в ОЕСР.

39,2% от участниците споделят, че до този момент не им е предоставено обучение за работа в дистанционна среда. По-малко от 1/3 смята, че са били подпомогнати да се самообучат, а малко над 1/3 заявяват, че им е предоставено обучение за работа в електронна среда от разстояние. Налага се констатацията, че голяма част от българските учители влизат в електронната и дистанционна форма на обучение, без да имат необходимата подготовка за работа в тази среда.

На Графика 2 е представено процентното разпределение на отговорите на следващия въпрос: „Работили ли сте някога в платформи и приложения преди дистанционното обучение?“

Графика 2

Работили ли сте някога в платформи и приложения преди дистанционното обучение?

Повече от половината участници в изследването (52,6%) заявяват, че са запознати с работата в електронна среда (електронни уроци, платформи и приложения). Но 47,4% заявяват, че никога преди не са практикували работа в електронна среда.

Отговорите на следващия въпрос „**Познавахте ли добре някои платформи и приложения преди дистанционното обучение?**“ са разделени почти по равно между трите възможности – да, не и отчасти (Графика 3). 33,5% от анкетираните учители твърдят, че не са били запознати с никакви форми на дистанционно обучение преди м. март 2020 година и почти същият процент от респондентите отбелязват, че са познавали отчасти (т.е. бегло) някои от тях. Отново се потвърждава направеното по-горе заключение, че над половината от българските учители са преминали към новата форма на обучение, без да имат изградени умения и компетентности за работа с информационните продукти, платформи и приложения в дигиталната среда.

Графика 3

Познавахте ли добре някои платформи и приложения преди дистанционното обучение?

Отговорите на следващия въпрос „Кое Ви затрудни най-много в работата Ви?“ са разнопосочни и разнотипни.

Отговорите, които са близки по смисъл, са обединени в общи категории. Една малка част от запитаните не са дали отговор на този въпрос. Честотното разпределение на категориите отговори е представено по-надолу.

Категория Честота на поява

1. Подготовката на ресурси	71
2. Живият контакт с учениците	59
3. Нямам затруднения. Нищо не ме затрудни	52
4. Оценяването на учениците	38
5. Липсата на устройства	36
6. Лоша интернет връзка, технически проблеми	31
7. Мотивацията на учениците	19
8. Дългото стоене пред компютъра	18
9. Системни отсъствия на учениците	14
10. Незаинтересоваността на родителите	13
11. Не бях обучен и подготвен	8
12. Платформите и приложенията	9
13. Дигиталната некомпетентност на учениците	5
14. Спецификата на предмета, който вода	2
15. Противоречивите указания на МОН	3
16. Неработещи и прекъсващи платформи	3
17. Дисциплината	3
18. Обясненията. Трудността да обяснявам	6
19. Липса на готови ресурси	2
20. Еднообразието	2
21. Онлайн тестове	6
22. Липса на материален ресурс (бяла дъска)	2

По-голяма част от запитаните отговарят, че са били силно затруднени от липсата на готови адекватни ресурси, интерактивни тестове и упражнения, както и от липсата на живия контакт с учениците. Голямо затруднение е представлявала и самата самоподготовка за учебните часове, а именно самостоятелното изготвяне на ресурси за работа. Съществена трудност е представлявало и оценяването на учениците, липсата на устройства, слабата интернет връзка и последвалите технически проблеми. Педагозите са срещнали трудности и с мотивацията и задържането на учениците в онлайн часовете. Една немалка част от запитаните споделят, че работата им е била затруднена и от липсата на материални ресурси поради спецификата на някои от предметите като физическо възпитание и спорт и математика. Противоречивите указания на Министерството на образованието и науката, както и неяснотата и липсата на дидактически насоки също системно са затруднявали работата в дистанционната форма на обучение.

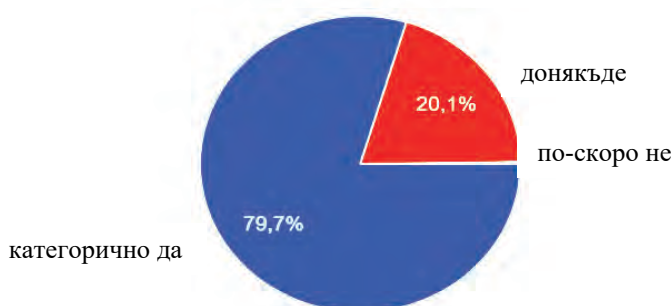
Личностни качества (психични свойства на личността), които са оказали влияние при адаптирането на учителите към новата форма на обучение

Голяма част от преподавателите са уверени, че някои техни личностни качества са им помогнали да се справят успешно с дистанционната форма на обучение по време на пандемия. Почти 80% от анкетираните педагози считат, че успешното им справяне с работата в тази необичайна среда се дължи именно на същността на личността им. 1/5 от учителите не са сигурни, кое точно им е осигурило успешната работа, а много малка част не считат, че биха могли да разчитат само на личностните си качества. Процентното разпределение на отговорите е представено на Графика 4.

Графика 4

Считате ли, че някои ваши личностни качества, Ви помогнаха да се справите успешно с ДФО, по време на пандемия

403 отговора

За да се получи по-адекватна информация за влиянието на личностните качества върху успешността при преминаването към новата форма на обучение, беше зададен и „обратен“ въпрос – „Считате ли, че някои Ваши личностни качества Ви попречиха да се справите успешно с дистанционната форма на обучение по време на пандемията?“ 77,2% от респондентите твърдят, че личностните им качества не са попречили на работата им в дистанционна и напрегната среда. Една много малка част от анкетираните смятат, че в тяхната работа от разстояние има и намеса на личностни качества, които по-скоро са повлияли отрицателно върху успешното им справяне със ситуацията. Около 1/5 отговарят, че донякъде особености на личността им са повлияли върху работата им в дистанционната форма на обучение

Най-голям интерес представляват отговорите на въпроса „Считате ли, че някои Ваши личностни качества Ви помогнаха да се справите успешно с дистанционната форма на обучение по време на пандемия?“. Въпросът е отворен, затова и разнообразието на отговорите е изключително голямо.

Отговорите са обединени смислово и са представени в Таблица 1. Категориите и честота на тяхната поява са ранжирани в низходящ ред.

Таблица 1

№	Категории	Честота на поява	№	Категории	Честота на поява
1	Да	84	19	комуникативност	10
2	адаптивност/ приспособимост гъвкавост/ комбинативност	56	20	себеотдаденост/ отдаденост всеотдайност	10
3	търпение	38	21	емоционална устойчивост/психи- ческа издръжливост	10
4	креативност/ изобретателност	37	22	любознателност	8
5	упоритост	34	23	самоувереност/ вяра в собствените възможности	8
6	организираност	32	24	любов към професията	7
	отговорност	31	25	професионализъм	7
7	не	30	26	чувство за хумор	6

8	спокойствие	25	27	схватливост, аналитични знания и умения/съобразител- ност/интелигентност	5
9	дисциплина/самодис- циплина/самоконтрол	24	28	позитивно мислене/ позитивизъм	4
10	мотивираност	24	29	устойчивост	4
11	желание за самообразо- вание, самообучение/ самоусъвършенстване	19	30	оптимизъм	3
12	толерантност/ споделяне/ добронамереност/ разбиране/отзивчивост	15	31	решителност	3
13	компетентности в област- та на информационните и компютърни технологии	15			
14	нямам мнение, не зная, не мога да отговоря	15			
15	желание за работа / усърдие/старание	15			
16	любов към децата/ мотивация за работа с деца	14			
17	самообладание	13			
18	увереност	13			

Респондентите са представили над 650 свободни отговора.

Най-многобройната група отговори е „Да“ – 84 от анкетираните считат, че адаптирането на учителите към дистанционната форма на обучение в дефицит от време е повлияно от техните личностните качества. 10 от анкетираните допускат такава връзка и са отговорили с – „може би“, „вероятно“, „сигурно“, „несъмнено“. Това ни дава основание да твърдим, че 23% от всички участвали в анкетата са твърдо убедени в съществуването на такава релация.

Получени са и 425 отговора, които са свързани с различни качества и компетентности, които респондентите считат, че са им помогнали да се адаптират по-бързо към промените в процеса на обучение. Можем да приемем, че тези отговори са показателни за осъзнаване и отчитане на съществуващата връзка между „външните въздействия“ и „вътрешните условия“, а именно – промяна в средата и формата на провеждане на обучението и някои личностни особености на педагозите. (Някои от анкетираните са давали повече от един отговор).

Получени са и отговори с категорично „Не“ – 30 (7% от анкетираните учители). Мнението на тези анкетирани е, че личностните качества на учителите нямат никакво отношение към тяхното успешно преминаване към новата форма на обучение. Може да се предположи, че учителите, които защитават това твърдение, не отдават значение на динамиката на „взаимната връзка между среда на обучение и личностните особености на учителите“.

В дефицит от време, както се случи преориентирането на обучението от присъствена към дистанционна форма на обучение, личностните свойства и качества несъмнено повлияват преживяванията на ситуацията и степента на адаптираност към нея. Това от своя страна оказва влияние и върху качеството на процеса на обучение и неговите резултати.

15 от анкетираните (3,5%) са отбелязали, че нямат мнение, не знаят, не могат да отговорят на този въпрос.

15 от анкетираните (3,5%) са посочили, че учителите би трябвало да притежават умения и компетентности в областта на информационните и компютърни технологии, за да провеждат успешно обучение в електронна и дистанционна форма. Тези компетентности не биха могли да се свържат директно с личностните характеристики, те са по скоро индивидуални особености на всеки конкретен човек и са част от неговия придобит (усвоен) професионален и индивидуален опит.

Смисловият анализ на отделните отговори, обединението им в смислови категории и тяхното свързване с психичните свойства на личността очертава следните тенденции:

1. Сред посочените от респондентите личностни характеристики важно място заемат тези, които определят най-общо параметрите на психичната издръжливост и преди всичко на емоционалната устойчивост. Тяхната значимост се свързва с успешното справяне от конкретната личност с внезапните промени в обичайния ход на социокултурните явления (обществения живот). Тук се отнасят емоционална устойчивост/психическа издръжливост, търпение, спокойствие, самообладание. Те са формирани в процеса на индивидуалното развитие на всеки човек и представляват трайни психични феномени, които определят човешката дейност. Обуславят се от насоката и равнището на неговото социално развитие.

2. На второ място, могат да бъдат поставени качествата, чрез които се дефинират чисто поведенческите прояви на личността – организираност, упоритост, дисциплина/самодисциплина/самоконтрол. Трябва да се отбележи, че респондентите поставят акцент върху субективните измерения на контрола и дисциплината, върху вътрешното индивидуално волево усилие да се постигне успешен резултат при обучението в новата среда.

3. Анкетираните учители отделят и определят като значими за успешното превключване към дистанционната форма на обучение и няколко личностни характеристики, които се отнасят до динамиката в личностните нагласи и индивидуалното поведение – адаптивност/приспособимост/гъвкавост/комби-

нативност. Учителите бяха принудени от ситуацията на извънредното положение да преустроят преподаването на учебния материал, не толкова като съдържание, но като форма в рамките на три дни. Вероятно личностите, притежаващи този набор от качества, са постигнали по-бързо, по-лесно, с по-малко отрицателни преживявания необходимата промяна.

4. Вярата в себе си и своите възможности също присъства като значима личностна характеристика. Тя се подкрепя и от такива качества като отдаденост и всеотдайност, позитивно мислене и оптимизъм – значими изобщо за учителската професия.

5. Учителите, които са се включили в анкетата, отделят особено място на интелектуалната сфера на личността. Според тях креативността, творчеството, схватливостта, аналитичните знания и умения, съобразителността са определящи за бързата реакция в новата ситуация.

6. Комуникативността, откритостта към личен контакт с колеги, ученици и родители, работата в екип и споделянето на опит също представляват значими личностни качества за успешна професионална реализация в сферата на образованието. Толерантното и добронамерено поведение към другите субекти подпомага пълноценното общуване на всички нива. Анкетиранияте учители отчитат неговата важност в извънредната ситуация.

7. Любовта в нейните културни измерения и прояви, присъщи на човека като социално същество (личност), се открива и в отговорите на учителите – това е любов към професията, любов към децата. Вероятно тази любов се трансформира в силен вътрешен мотивиращ фактор за дейност, за постигане на висок професионализъм.

В заключение могат да бъдат посочени и някои от отговорите на учителите, които имат по-разширен и описателен характер. Но и в тях присъстват посочените вече психични свойства на личността, които са помогнали на учителите в преориентирането на обучението от присъствена към дистанционна форма в електронна среда.

„Трябва да успее, въпреки всичко, да предположи учениците, да представи материала по разбираем начин, неговата гъвкавост и приспособимост, креативност.“

„Учителят е отговорно и съзнателно същество, винаги ще намери начин да се справи с работата си в интерес на децата, каквото и да му струва.“

„Всеки човек е индивидуален, релаксира различно и се стресиращ по различен начин. Лично на мен ми помогна организираността (и като цяло след март месец миналата учебна година, когато всичко беше за първи път и стресът беше на по-високо ниво), много ми помогна. При второто излизане в ДО вече определено имах опит и организирах нещата да се случват по-добре, което от своя страна ми донесе спокойствие и удовлетвореност. Започнах да правя повече материали, презентации, тестове с Google Forms, електронни книжки, които още повече радваха децата.“

„Постоянно самоусъвършенстване, споделяне на опит и практика, контакт с колегите, с родители и ученици, организираност, дисциплина.“

„Способност за предаване на знания и умения, възискателност, способността да се организира интересен урок, търпение и постоянство, разбиране на децата, любов към децата и справедливостта, която не трябва да е на последно място.“

„Учителят трябва да е професионално подготвен в своята област, след което да е: отговорен, положително настроен, организиран, с повишено разпределение на вниманието, търпелив и толерантен и не на последно място – непукист, за да изтърпява всички заповеди и взаимно противоречащи си наредби, спуснати от МОН.“

Преценка (мнение) за ефективността на обучението в новата среда, предимства и недостатъци, влияние върху авторитета на педагозите

Повече от половината учители, които са участвали в проучването, са категорични, че не са отчели спад в собствената си ефективност на работа поради стресовата обстановка в страната във времето на пандемия. Една немалка част обаче се колебаят и не могат да определят степента на ефективност – 21.2 %, а почти 15 % се определят като по-слабо ефективни в ОЕСР по време на стресова ситуация (Графика 5).

Графика 5

Отбелязахте ли спад в собствената си ефективност на работа, поради стресовата обстановка в страната?

403 отговора

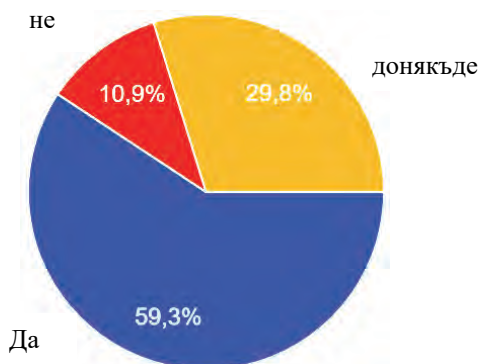
Приблизително 90% от запитаните отговарят, че са открили нови, положителни страни по време на работата си в електронна среда. Повече от половината от всички изследвани учители са категорични в своя отговор. Само 10,9 % твърдят със сигурност, че не са открили нищо ново, което да е с поло-

жителен знак в новата им работна среда. Процентното разпределение на отговорите е показано на Графика 6.

Графика 6

Открихте ли по време на работата си, нови, положителни страни на ОЕСР?

403 отговора

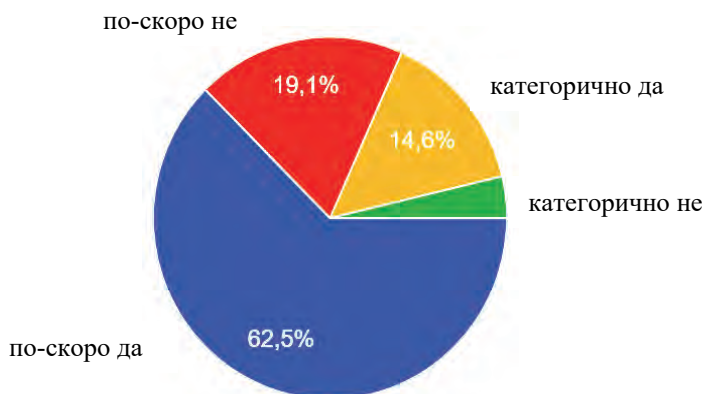

Отговорите на следващия въпрос са свързани с успешността и ефективността на работата в електронна среда от разстояние. Тяхното процентно съотношение е показано на Графика 7.

Графика 7

Считате ли за успешна и достатъчно ефективна, работата си в ОЕСР?

403 отговора

Близо 80% от анкетиранияте отговарят положително на този въпрос, като почти 15 % са категорични, че са извършили ефективно работата си, а малко под 1% са на противоположния полюс с категорично отрицателен отговор. Близо 1/5 от запитаните не са съвсем уверени в ефективността на работата си в дистанционната форма на обучение.

Участващите в изследването педагогически специалисти са почти 100 % сигурни, че са успели да запазят и да наложат в новата среда на обучение своя авторитет (както сред учениците, така и сред родителската общност).

Следващият въпрос е ориентиран към бъдещата работа в електронна и дистанционна среда – „**Кое би подпомогнало Вашата работа?**“ Отговорите на този въпрос в голяма степен са много близки и еднозначни. Отговорите, които са близки по смисъл, отново са обединени в общи категории.

Една малка част от запитаните не са дали отговор на този въпрос.

Категории отговори Честота на поява

1. Осигуряване на обучения и допълнителни курсове	122
2. Осигуряване на готови адекватни ресурси	121
3. Осигуряване на нова техника	54
4. Високоскоростен интернет	44
5. По-строг контрол и помощ от родителите	16
6. Повече време за разработка и подготовка	12
7. По-добре разработени и гъвкави платформи	8
8. Взаимопомощ в учителски групи и платформи	5
9. Премахване на ненужната бюрокрация	4
10. Ясни правила и указания от ръководните органи	5
11. Не се нуждая от нищо допълнително	5
12. Не мога да отговоря	3

От получените отговори на този въпрос може да се направи категоричен извод за най-голямото затруднение в работата на анкетиранияте преподаватели – липса на адекватни електронни ресурси и обучения за работа с тях, както и техника, и достатъчно бърза интернет връзка, с други думи – пълно обезпечаване на електронната среда. Именно в тази посока те се нуждаят от подпомагане.

Заключение

Проведеното изследване дава представа за влиянието на различни фактори върху преминаването към новата дистанционна форма на обучение в България през м. март-април 2020 година. Два реда фактори могат да бъдат отделени в резултат на направения анализ.

Първият ред фактори са **субективни** – те се отнасят до личностните особености, до преживяванията и поведението на субектите на дейността – учителите. Тук се включват тези личностни характеристики, които определят най-общо параметрите на психичната издръжливост и преди всичко на **емоционалната устойчивост**. На второ място, могат да бъдат поставени качествата, чрез които се дефинират чисто поведенческите прояви на личността, както и динамиката в личностните нагласи и индивидуалното поведение – **организираност, адаптивност, приспособимост, гъвкавост**. Значима е ролята и на **интелектуалната сфера** на личността. Според анкетираните педагози **креативността, творчеството, схватливостта, аналитичните знания и умения, съобразителността** са определящи за бързата реакция в новата ситуация. **Вярата** в собствените възможности и **любовта** към професията и към децата са се превърнали в мощен мотивиращ фактор, който е осигурил вътрешна психична и физическа енергия на учителите, за да се преминат през трудностите и предизвикателствата на обучението в електронна среда от разстояние.

Вторият ред фактори са **обективни** – те се свързани с условията, в които се осъществява обучението до началото на пандемията и в първите месеци на електронно обучение от разстояние. Те се отнасят до: обучение на педагозите за работа в електронна, дистанционна среда; формирани компетентности в областта на информационните и компютърните технологии; ресурси за обучение в електронна среда – техника, високоскоростен интернет, платформи, приложения и др..